

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 872 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуювна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуювна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbayeva Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	
Yashil marketing yordamida moda sanoatida mijozlar ehtiyojini samarali qondirish.....	723
Xalilova Nafisa Komilovna	
Targetlangan iqtisodiy siyosat orqali kambag'allikka qarshi kurash	727
Baratov J.N.	
Globallashtirish sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari	733
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati tahlili va moliyalashtirish samaradorligini aniqlash yo'nalishlari	738
Baxronova Shaxodat Baxshuloyevna	
Yo'lovchi tashish sohasida autsorsingni qo'llash istiqboli	744
Kaxarova Nilufar Yerkinjovna	
Ta'lim klasterlari faoliyatining barqaror taraqqiyotdagi o'rni.....	748
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Xizmatlar eksportini rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari.....	753
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
O'zbekistonda suv resurslaridan oqilona foydalanishda soliq mexanizmlari ta'sirini oshirish masalalari	759
Boymurotov Sodiq Rozziqovich	
Влияние состояния матери и факторов среды на развитие аллергии у детей грудного возраста.....	766
Закирова Бахора Исламовна	
Роль стандартов устойчивого развития МСФО в трансформации экономики тюркских стран	771
Маткаримов Давронбек Матякубович	

Sanoat korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini baholashda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish	776
Sarvinov Alisherovna Radjabova	
Neft-gaz sanoatida amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalalari	779
Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich	
Sanoat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini oshirish yo'nalishlari	784
Naimxonov Ma'rufxon Zokirxon o'g'li	
Qishloq xo'jaligi korxonalari monitoringida raqamli texnologiyalardan foydalanishda xorij tajribasi	788
Yusupov Nizomiddin Ro'zimurod o'g'li	
Mintaqa sanoat korxonalarining strategik marketing faoliyatining tahlili	793
Xaytboyeva Nigora Bakmatovna	
Soyabon bandlarining xorijiy investorlarni himoya qilish uchun O'zbekiston huquqiy tizimiga integratsiyalashuv zaruriyati	805
Alisherova E'zoza, N.X. Rahmonqulova	
Tadbirkorlik subyektlarini kreditlashda tijorat banklari faoliyatining zamonaviy yondashuvlari	812
Urinboyev Abrorbek Maxmudjonovich	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlarni tashkil etishni samaradorligini oshirish yo'llari	817
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Tijorat banklari tomonidan kreditlash mexanizmining ilmiy jihatlar va nazariy yondashuvlari	822
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Международная правосубъектность МНПО: институционализация влияния неправительственных организаций в формировании международных экологических и экономических норм	827
Хидоятлов Бурхон Ғайрат ўғли, С.М. Адилходжаева	
Yengil sanoat korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish strategiyalari	831
Ravshanbekov Oybek Rustambek o'g'li	
Yevropa ittifoqi va markaziy osiyo mamlakatlaridagi soliq siyosatining inklyuziv rivojlanishdagi o'rni va omillarining qiyosiy tahlili	837
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	
Mintaqa turizmini rivojlantirishda raqamli marketing vositalaridan mijozlar qoniqishini kompleks baholash uslubi	846
Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi	
Mintaqaviy eksport samaradorligiga innovatsion yondashuvlarning ta'sir omillarini tadqiq etish	851
Ibadullayev Ergash Baqturdiyevich	
Buxoro viloyatida ichki turizmning hozirgi holati va istiqboldagi rivojlanish yo'llari	857
Azimov Otabek Xudayberdievich	
Tashqi bozorlarga integratsiyalashuv jarayonlarining mintqa iqtisodiyotining o'sishga ta'siri bo'yicha qarashlar	862
Ozodova Farida Zarif qizi	
Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashni boshqarish strategiyalari	866
Madaminov Bekzod Allayarovich	

TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI

Madaminov Bekzod Allayarovich

Ma'mun universiteti Magistratura Bo'lim boshlig'i

Fizika-Matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD v.b.professor

ORCID: 0009-0002-2806-691X

Annotatsiya: Maqolada tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini boshqarish bilan bog'liq dolzarb masalalar yoritilgan. Moliyaviy xatarlar, nazorat tizimlari va samarali boshqaruv mexanizmlari tahlil qilinib, barqarorlikni mustahkamlashga qaratilgan taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, moliyaviy barqarorlik, kapitallashuv, likvidlilik darajasini oshirish, kreditlash mexanizmi, risk darajasini pasaytirish.

Abstract: The article covers current issues related to managing the financial stability of commercial banks. Financial risks, control systems, and effective management mechanisms are analyzed, and proposals and recommendations are put forward to strengthen stability.

Key words: commercial banks, financial stability, capitalization, increasing the level of liquidity, lending mechanism, reducing the level of risk.

Аннотация: В статье освещены актуальные вопросы, связанные с управлением финансовой устойчивостью коммерческих банков. Проанализированы финансовые риски, системы контроля и эффективные механизмы управления, выдвинуты предложения и рекомендации, направленные на укрепление устойчивости.

Ключевые слова: коммерческие банки, финансовая устойчивость, капитализация, повышение уровня ликвидности, механизм кредитования, снижение уровня риска.

KIRISH

Mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish ustuvor yo'nalish hisoblanadi. Bank sektoridagi tadbirkorlik ham zamonaviy ishlab chiqarish nazariyasi bilan bevosita bog'liq. Uning mohiyati shundan iboratki, M. Porter va P. Samuelson ta'kidlaganidek, firma yoki korxonaning iqtisodiy natijalari asosan bozor tuzilishi va undagi iqtisodiy munosabatlar bilan belgilanadi. Ya'ni, korxona samaradorligi ichki omillardan ko'ra ko'proq tashqi sharoitlarga bog'liq.

Mikroiqtisodiy talqinlarda esa korxona yoki tashkilot natijalari bozor tuzilishiga, undagi ishlab chiqarish munosabatlariga bevosita bog'liq ekanligi ta'kidlanadi. Bozor tuzilmasi esa ishlab chiqaruvchilar soni, ularning hajmi, mahsulot xilma-xilligi, raqobat muhiti, konsentratsiya darajasi, mahsulot differentsiatsiyasi va diversifikatsiyasi kabi omillar orqali ifodalanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bugungi kungacha bank menejmenti va uni takomillashtirish masalalari mahalliy hamda MDH davlatlari iqtisodchi olimlari tomonidan keng o'rganilgan. Tijorat banklari faoliyatida menejment tamoyillari va ularni rivojlantirish yo'nalishlari V.M. Usoskin [1], D.J. Siynki [2], Y.F. Jukova [3], U. Kox Timoti [4], I.V. Larionova [5], E. Rid [6], Y.A. Malenkov [7] kabi yetakchi xorijiy olimlar tadqiqotlarida aks etgan.

O'zbekiston olimlaridan B.T. Berdiyarov [8], V.A. Kotov, I.L. Butikov, N.X. Jumaev, O.B. Sattarov [9], O.Q. Abduraxmanov, R.T. Tursunov, R.R. Tojiev [10] tijorat banklari faoliyati, vazifalari va rivojlanishining nazariy-amaliy jihatlarini yoritganlar. Shuningdek, bank marketingi va moliyaviy menejmentni boshqaruv jarayoniga tatbiq etish masalalari A.Sh. Bekmurodov, B.Z. Mustafaeu [11], B.K. Mirzamaydinov [12], M. Nasritdinova, M.M. Abduraxmanova [13] kabi olimlar izlanishlarida o'z aksini topgan.

Shunga qaramay, tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi globallashuv sharoitida yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Ushbu ilmiy izlanishda aynan shu masalalarga oid nazariy qarashlar, uslubiy yondashuvlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilishi talab etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha zarur ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilishga asoslanadi. Ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobotlari, tijorat banklari moliyaviy ko'rsatkichlari, xalqaro moliya institutlari ma'lumotlari hamda ilmiy adabiyotlardan olinadi. Olingan ma'lumotlar statistik va qiyosiy tahlil usullari yordamida qayta ishlanib, xulosalar chiqariladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bank tizimidagi strategiyalar ierarxiasining umumiy xususiyatlarini beshta ko'rsatkich asosida tasniflash mumkin: miqyosi, maqsad va vazifasi, resurslar taqsimoti, raqobat ustunligi, sinergizm.

I. Ansoff bozorlar ko'rinishi va tovarlarning turiga ko'ra asosiy to'rtta strategiyani ko'rsatadi va banklarda ham ularni qo'llash samarali hisoblanadi: bozorga chuqurroq kirib borish, bozor chegaralarini kengaytirish, yangi tovar ishlab chiqarish va diversifikatsiyalash [14]. BKG (Boston Konsalting Guruhi)ning "o'sish-bozor ulushi" matritsasi asosida esa hujum, mudofaa va chekinish strategiyalarini qo'llash mumkin.

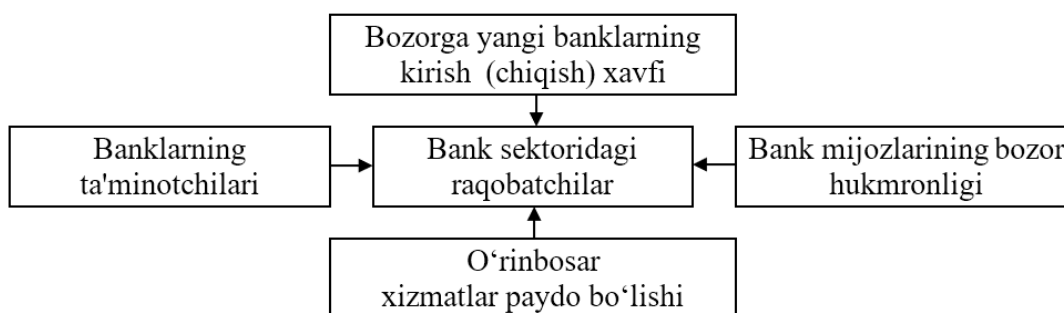
Hujum strategiyasi – bu bozor da'vogari tomonidan sotuv bozorlarini egallash uchun qo'llaniladigan raqobat strategiyasidir. Front bo'yicha hujum raqobatchining kuchli tomonlariga qarshi faol choralar ko'rib, mahsulot, reklama va narx kabi yo'nalishlarda ustunlikka erishishni anglatadi. Uni amalga oshirish uchun korxona katta resurslarga va uzoq muddatli "jang"ni olib borish imkoniyatiga ega bo'lishi lozim.

Qanot hujumi esa raqobatchining kuchsiz tomonlariga qaratiladi. Chunki raqobatchi resurslarini asosan kuchli pozitsiyalarni himoya qilishga yo'naltiradi. Masalan, sifat bo'yicha yetakchilikni saqlab qolishi mumkin, biroq vositachilar bilan ishlashda zaifliklarga ega bo'ladi. Shu bois kam resursga ega korxonalar uchun bu strategiya kutilmagan natijalar berishi ehtimoldan xoli emas. Umumiy maqsad – tajriba samarasidan foydalanib, bozor ulushi va rentabellikni oshirishdir.

Mudofaa strategiyasi esa bozor lideri tomonidan qo'llanilib, erishilgan yutuqlarni, bozordagi ulushni, brend obro'sini va tovar harakati ustidan nazoratni saqlashga qaratiladi. U pozitsiyali mudofaa, qanot mudofaasi, qayta hujum, mobil mudofaa va qisilib keluvchi mudofaa shakllarida namoyon bo'ladi.

M. Porter raqobat ustunliklarini uch strategiyaga ajratadi: xarajat/hajm, differensiasiya va ixtisoslashuv strategiyasi. Bank tizimini tahlil qilish va uning jozibadorligini baholashda keng qo'llaniladigan yondashuvlardan biri ham M. Portering "Besh raqobat kuchi" modelidir.

M. Portering besh raqobat kuchi – tarmoq ichidagi raqobatchilar, yangi raqobatchilar, ta'minotchilar, iste'molchilar va o'rinbosar mahsulotlardan keluvchi xavflarni tahlil qilish korxonaga ushbu tarmoqqa kirib borish yoki unda qolish imkoniyatlarini aniqlash hamda strategik marketing qarorlarini shakllantirish imkonini beradi (1-rasm). [15]

1-rasm. Bank sektorining jozibadorligini aniqlovchi asosiy kuchlar

M. Portering "besh raqobat kuchi" modelida uchinchi kuch sifatida ta'minotchi – Markaziy bank ko'rsatiladi. To'rtinchi kuch esa bank mijozlarining bozor hukmronligidir. Ular narxlarni pasaytirish, mahsulot sifatini oshirish va qo'shimcha xizmatlarni talab qilish orqali tarmoq ichidagi raqobatni kuchaytirishi mumkin. Mijozlarning bozor hukmronlik darajasi bir necha omillar bilan belgilanadi: yirik mijozlarning kredit hajmidagi ulushi yuqori bo'lsa, ularning ta'siri kuchayadi, aksincha, ta'minotchilarni almashtirish xarajatlari ortishi hukmronlikni pasaytiradi.

Bank xizmatlari kengayib, xodimlar tajribasi oshgani sari vaqt o'tishi bilan operatsion xarajatlar kamayadi. Shu jarayonda bank tadbirkorligida kompetentlik yadrosi – ya'ni asosiy ko'nikma va qobiliyat muhim o'rin tutadi.

U biznesni yuritishda tayanch bo'lib xizmat qiladi hamda yangi yo'nalishlarni rivojlantirishga turtki beradi.

Banklarda strategik biznes birliklarini aniqlash mezonlari quyidagilardan iborat: narxlar va foiz stavkalarining mustaqil o'zgarishi, mijozlar segmenti hamda raqobatchi xizmatlar xilma-xilligi, mahsulot va xizmatlarning turli sifat darajalari va ularning o'zaro to'liq almashinmasligi. Shuningdek, xizmat turini o'zgartirish boshqa yo'nalishlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin (1-jadval).

1 jadval. Milliy bank Bosh boshqarmasining Toshkent shahridagi filialining strategik biznes birligi va kompetentlik yadrosini taqqoslash ma'lumoti [15]

Tavsifnoma	Strategik biznes birligi (SBB)	Kompetentlik yadrosi
Bank nuqtai nazaridan	Yangi xizmatlar turini yaratish va bozor segmentini egallash	Innovatsion faoliyatni amalga oshirish
Raqobat asosi	Bugungi bozor ulushi	Bozor yetakchiligi
Korporativ tuzilma	Diskret bizneslar portfeli	Kompetentlikni diversifikatsiyalash
Strategik biznes birligi statusi	Faol harakat natijasida barcha maqsadlarga erishish	Yaratuvchi manbalar zaxirasi
Resurslarni taqsimlash	SBB orasida kapitalni taqsimlash natijasida investitsiya oqimini optimallashtiradi	Istiqbolni ta'minlash uchun kompetentlikni kuchaytirish va innovatsiya

Bank kompetentlik yadrosining strategik arxitekturasini quyidagicha ifodalanadi: kompetentlik turini belgilovchi "yo'l xaritasi"ni tanlash, resurslarni butun bank miqyosida shaffof taqsimlash, strategik biznes birliklari o'rtasida texnik va tashkiliy aloqalarni mustahkamlash orqali raqobatbardoshlikni oshirish, mijozlar va bo'linmalar bilan vositachilarsiz samarali muloqotni yo'lga qo'yish.

Kompetentlik yadrosini shakllantirish zamonaviy menejment usullarini qo'llashni talab etadi. Bunga kelajakni oldindan ko'ra bilish, zarur kompetensiyalarni aniqlash, barqaror rivojlanish imkoniyatlarini belgilash, kompetentlikni yaratuvchi inson resurslarini shakllantirish, shuningdek, inson va moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlash kiradi.

Bugungi kunda O'zbekiston tijorat banklari xalqaro tajribadan foydalanib, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va internet tizimlarini faol tatbiq etmoqdalar.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilning 11 oyi davomida muomaladagi bank kartalari soni joriy yilning 1-dekabr holatiga ko'ra 6,4 million donaga oshib, 33,5 millionga yetgan yoki nisbiy jihatdan +23,8 % ga ko'paygan.

Shunday qilib, O'zbekistonning 31 ta amaldagi tijorat banklari muomalaga chiqargan bank plastik kartochkalari soni 2-jadvalda keltirilgan (2-jadval).

2 jadval. O'zbekistonning 31 ta amaldagi tijorat banklari muomalaga chiqarilgan bank plastik kartochkalari soni [15]

1	Xalq banki	6 872 821	20,5%
2	Agrobank	3 893 321	11,6%
3	Ipoteka bank	3 100 767	9,2%
4	Milliy bank	3 029 344	9,0%
5	Ipak Yo'li banki	2 048 234	6,1%
6	O'zsanoatqurilishbanki	1 941 839	5,8%
7	Hamkorbank	1 534 726	4,6%
8	Aloqabank	1 267 477	3,8%
9	Asaka bank	1 119 762	3,3%
10	Anor bank	1 111 400	3,3%
11	Mikrokreditbank	1 108 321	3,3%
12	Ravnaq bank	847 638	2,5%
13	TBC bank	715 490	2,1%
14	Turonbank	647 104	1,9%
15	Kapitalbank	641 563	1,9%
16	Qishloq qurilish bank	598 337	1,8%

17	Orient Finance bank	572 939	1,7%
18	Invest Finance bank	572 319	1,7%
19	Trastbank	395 876	1,2%
20	Asia Alliance bank	355 627	1,1%
21	Davr bank	331 794	1,0%
22	Garant bank	317 398	0,9%
23	Universalbank	263 066	0,8%
24	Tenge bank	82 291	0,2%
25	Ziraat Bank Uzbekistan	75 262	0,2%
26	KDB Bank Uzbekistan	73 554	0,2%
27	Poytaxt bank	18 105	0,1%
28	Madad Invest bank	10 635	0,0%
29	Soderot bank Toshkent	1 515	0,0%
30	O'zagroeksportbank	1 388	0,0%
31	Bank Apelsin	0	0,0%

O'zbekiston tijorat banklari tomonidan muomalaga chiqarilgan plastik kartochkalar va o'rnatilgan to'lov terminallari soni mamlakatdagi bank xizmatlari infratuzilmasining rivojlanish darajasini aks ettiradi. Yetakchi o'rinda Xalq banki turibdi — kartalar soni bo'yicha 6,87 million (20,5 %) va terminallar bo'yicha 49,3 ming (11,5 %) ulush bilan. Undan keyin Agrobank, Ipoteka banki va Milliy bank kelmoqda, ularning har biri 3 milliondan ortiq karta chiqarib, terminal ta'minoti bo'yicha ham yuqori ko'rsatkichlarga ega.

Ipak Yo'li banki plastik kartalar soni bo'yicha kuchli beshlikda bo'lsa-da, terminallar soni bo'yicha Mikrokreditbankdan ortda qolgan. Aksariyat kichik banklar, xususan Bank Apelsin, Soderot bank va O'zagroeksportbank infratuzilmaviy imkoniyatlari jihatidan nihoyatda cheklangan — ular na kartalar, na terminallar sonida muhim o'rin tutmaydi. Umuman, bir nechta yirik davlat banklari mamlakatdagi raqamli to'lov tizimining asosiy tayanchiga aylangan bo'lib, bu ularning keng filial tarmog'i va texnologik infratuzilmasi bilan bog'liq. Shu bilan birga, xususiy va xorijiy kapitalga ega banklar hali raqobatda to'liq ishtirok etmayapti. Shu ma'noda, o'rnatilgan to'lov terminallari soni bo'yicha O'zbekiston tijorat banklari quyidagi o'rinlarda turadi (3-jadval).

O'zbekiston tijorat banklari tomonidan o'rnatilgan to'lov terminallari, bankomatlar va axborot kiosklari soni bo'yicha tahlil ularning moliyaviy xizmatlar infratuzilmasini kengaytirish darajasini ko'rsatadi. Xalq banki har uch indikator bo'yicha yuqori o'rinni egallab, 49 mingdan ortiq terminal (11,5 %), 2 204 ta bankomat va kiosk (10,9 %) bilan raqamli to'lov ekotizimida yetakchi hisoblanadi. Agrobank va Ipoteka banki ham terminal va bankomatlar soni bo'yicha yuqori faollik ko'rsatgan, bu ularning mintaqaviy tarmoqlari orqali aholi bilan faol ishlayotganidan dalolat beradi (3-jadval).

3-jadval. O'zbekistonning o'rnatilgan to'lov terminallari soni [15]

1	Xalq bank	49 265	11,5%
2	Agrobank	41 016	9,6%
3	Ipoteka bank	40 613	9,5%
4	Milliy bank	40 465	9,4%
5	O'zsanoatqurilishbanki	33 751	7,9%
6	Hamkorbank	31 967	7,4%
7	Mikrokreditbank	23 816	5,5%
8	Ipak Yo'li banki	23 762	5,5%
9	Qishloq qurilish bank	17 192	4,0%
10	Asaka bank	15 829	3,7%
11	Turonbank	14 470	3,4%
12	Aloqabank	13 454	3,1%
13	Kapitalbank	13 359	3,1%
14	Invest Finance bank	11 967	2,8%

15	Trastbank	11 894	2,8%
16	Orient Finance bank	9 580	2,2%
17	Garant bank	8 917	2,1%
18	Asia Alliance bank	7 822	1,8%
19	Davr bank	7 433	1,7%
20	Universalbank	6 859	1,6%
21	Tenge bank	1 147	0,3%
22	Ravnaq bank	1 077	0,3%
23	Anor bank	1 062	0,2%
24	KDB Bank Ubekistan	892	0,2%
25	Ziraat Bank Uzbekistan	693	0,2%
26	Poytaxt bank	404	0,1%
27	Madad Invest Bank	355	0,1%
28	TBC bank	33	0,0%
29	O'zagroeksportbank	33	0,0%
30	Soderot bank Toshkent	29	0,0%
31	Bank Apelsin	0	0,0%

Kapitalbank terminallar bo'yicha nisbatan o'rta o'rinda tursa-da, bankomat va kiosklar soni bo'yicha kuchli uchlikka kiradi (2 100 dona, 10,3 %). Aksincha, bir qancha banklar — xususan TBC bank, Anor bank, Bank Apelsin va boshqa kichik subyektlar texnik infratuzilma joriy etishda sustlik qilmoqda. E'tiborga molik jihat — "To'lov tashkilotlari" segmentining 6 441 ta bankomat va kiosk bilan bozorning 31,7 %ini egallab turishi, bu esa xususiy to'lov tizimlarining tez sur'atda kengayayotganini ko'rsatadi. Umuman, yirik davlat banklari va ba'zi xususiy banklar o'z xizmat tarmoqlarini faol rivojlantirayotgan bo'lsa-da, ayrim banklar moliyaviy texnologiyalarni joriy etishda jiddiy orqada qolmoqda.

2022-yilning yanvar–noyabr oylarida O'zbekiston tijorat banklari to'lov terminallari orqali amalga oshirilgan tushumlar hajmi bo'yicha sezilarli tafovutlar kuzatilgan. Eng yuqori tushumni Aloqabank qayd etgan — 35,95 trln so'm yoki umumiy hajmning 22,7 %, bu uning texnologik salohiyati va yirik korporativ mijozlar bilan faol ishlashini ko'rsatadi. Keyingi o'rinlarda Ipoteka bank (11,76 trln so'm) va Milliy bank (9,70 trln so'm) turibdi.

Xalq banki terminal soni bo'yicha yetakchi bo'lsa-da, tushum miqdori bo'yicha to'rtinchi o'rinda (9,59 trln so'm), bu esa uning infratuzilmasi keng bo'lsada, savdo aylanishi nisbatan pastroq filiallarga tarqalganini anglatadi. Kapitalbank va Hamkorbank esa o'rta darajadagi terminal soni bilan yuqori tushumga erishgan, bu ularning samarali mijoz bazasiga ega ekanligini ko'rsatadi. Trastbank va Universalbank ham 5 trln so'mdan ortiq tushum bilan yuqori faollik namoyish qilgan.

Eng past natijalar O'zagroeksportbank, Turkistonbank va Hi-Tech banklarda qayd etilgan bo'lib, ular bozordagi ishtirokining cheklanganligini ko'rsatadi. Umuman, banklar o'rtasidagi raqamli to'lovlar samaradorligi ularning nafaqat terminal soniga, balki mijoz tarmog'i, xizmatlar segmentatsiyasi va texnologik yechimlarga bo'lgan yondashuviga ham bog'liq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklari uchun eng muhim strategiya — differensiasiya va raqamli transformatsiyaga asoslangan kombinatsiyalashgan strategiya hisoblanadi. Iqtisodiyotning raqamli bosqichga o'tishi bilan mijozlarning talab va kutishlari o'zgarib, moliyaviy xizmatlarga bo'lgan yondashuv ham yangilanmoqda.

Bunday sharoitda Ansoffning bozorga chuqurroq kirib borish va yangi tovar ishlab chiqarish strategiyalari banklar tomonidan raqamli xizmatlar, masofaviy banking, mobil ilovalar orqali xizmat ko'rsatish, tezkor kreditlash va blokcheyn asosidagi xavfsizlik mexanizmlari yordamida amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, mijozga yo'naltirilgan innovatsion xizmatlar orqali bozorda farqlanish — differensiasiya strategiyasi — bankka mijoz sadoqatini oshirish va yangi segmentlarni jalb qilish imkonini beradi.

Shu bilan birga, Porterning xarajat ustunligi strategiyasi ham dolzarbligini yo'qotmayapti. Raqamli texnologiyalar xarajatlarni optimallashtirish, inson omilini qisqartirish va avtomatlashtirilgan tizimlar orqali operatsion samaradorlikni oshirish imkonini bermoqda. Shuningdek, raqamli iqtisodiyotda banklar ko'proq o'z resurslarini aniq yo'naltirilgan, ixtisoslashgan xizmatlarga sarflab, Porterning ixtisoslashuv strategiyasidan ham samarali foydalanmoqda.

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, BKG matritsasining mudofaa strategiyasi, xususan mobil mudofaa va qayta hujum yondashuvlari, innovatsion texnologiyalar yordamida raqobatchilarga tezkor javob qaytarish, mijozlar oqimini saqlab qolish va yangi xizmatlar bilan raqobatga kirishish imkonini beradi.

Natijada, tijorat banklari raqamli transformatsiyani amalga oshirib, raqamli texnologiyalar orqali xizmatlar sifatini oshirishi, bozordagi pozitsiyalarini mustahkamlashi va moliyaviy barqarorlikka erishishi mumkin. Shu sababli, differensiasiyalashgan va raqamli raqobat ustunligini qo'llab-quvvatlovchi kompleks strategiyalar tijorat banklari uchun eng ustuvor strategik yo'nalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: управление и операции.-Москва: МКЦ ДИС, 1997.-464 с.;
2. Дж. Синки, мл. Управление финансами в коммерческих банках. пер. с англ. 4-го переработанного изд. БМА.М.: 1994, Са1а11аху. - 820 с.;
3. Е.Ф.Жукова. -М.: ЮНИТИ-ДАНА: Единство, 2006. - 575 с.;
4. Тимоти У. Кох. Управление банком: пер. с англ. В 5-ти томах (книгах), 6-ти частях. Уфа: Спектр. Часть 1,2003. - 112 с.;
5. Ларионова И.В. Управление активами и пассивами в коммерческом банке. - М.: Консалтбанкир, 2003. - 272 с.;
6. Рид Э. Коммерческие банки. - М: Прогресс, 2006.- 261 с.;
7. Маленков Ю.А. Стратегический менеджмент: учеб. - М.: Проспект, 2009. - 224 с.
8. Berdiyarov B.T.Tijorat banklari aktiv operatsiyalarining daromadligi. Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. - Toshkent.BMA. 2002. -21 b.;
9. Sattorov O.B. Tijorat banklari lakvchdliligshsh ta'minlashni takomillashtirish. Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. - Toshkent, BMA, 2008. - 21 b.;
10. Tojiyev R.R. Tijorat banklari likvidligini boshkarishning innovatsion strategiyasi. ("Agrobank" OATB misolida). Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya.-T.: TDIU.2011.
11. Mustafoyev B.Z. Bank marketingi-moliya bozori shakllanishi va rivojlanishining asosi. Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya.-T.: TDIU.1998.;
12. Mirzamaydinov B.K. Bank xizmatida marketing samaradorligi.(O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqqisodiy faoliyat milliy banki misolida). Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya.-T.: TDIU.2008.;
13. Abduraxmonova M.M. Bank xizmatlari bozorida marketing faoliyatini rivojlantirish.. Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya.-T.: TDIU.2010.
14. Ансофф И. Стратегическое управление / Пер.с.анг. М.: Экономика, 1989. С.186.
15. Porter M. How competitive forces shapt strategy. Comprative Economics, Vol. 5, 1980, pp. 141-159.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>